

OGRÓD ZAMKOWY

- 1 Dom głównego pomocnika ogrodowego
- 2 ZOOkątek (była szklarnia)
- 3 Flora
- 4 Dom ogrodnika
- 5 Fontanna amorków
- 6 Kolumnada Colloreda i giardino sekreto
- 7 Popiersie arcybiskupa Ferdynanda Marii Chotka
- 8 Parter dekoracyjny
- 9 Portyk ogrodowy
- 10 Fontanna rzymska
- 11 Staw Chotka
- 12 Parasolka
- 13 Świątynia Przyjaźni
- 14 Sztuczne ruiny
- 15 Pawilon brzozowy
- 16 Popiersie arcybiskupa Maksymiliana Józefa Sommerau-Beechka
- 17 Most srebrny
- 18 Trejaż różowa
- 19 Kolumnada pompejańska
- 20 Staw dziki
- 21 Pawilon mandaryński
- 22 Obelisk
- 23 Dwór Maksymiliana
- 24 Popiersie arcybiskupa Rudolfa Jana Habsburga
- 25 Staw długi
- 26 Pawilon rybacki
- 27 Dwór pawil
- 28 Most wazowy
- 29 Brama Chotka
- 30 Schody Chotka
- 31 Brama wejściowa z ulicy Na Kopečku
- 32 Ławka z postumentem i wazą
- 33 Postumentem z wazą
- 34 Stół kamienny
- 35 Ławka okrągła
- 36 Tulipanowiec amerykański
- 37 Milorząb dwukłapowy
- 38 Platan klonolistny
- 39 Sosna limba
- 40 Cis pospolity
- 41 Iglicznica trójciemiowa
- 42 Sosna zwyczajna
- 43 Surmia bigoniolowa
- 44 Długa aleja

J. Willenberger, Kroměříž z zamkiem i Ogrodem Zamkowym, 1593

Preludium renesansowe

Historia Ogrodu Zamkowego rozpoczyna się na przełomie średnio-wiecza i renesansu. W tym czasie zasiada na stolec biskupi Stanisław Thurzo (1497–1540) a z nim na Morawy dostaje się prócz ducha humanistycznego także zainteresowanie sztuką ogrodniczą. Obok zamku kromieżyjskiego powstaje więc niebawem mniejszy ogród dekoracyjny i zielarski wraz z sadem. Ogród Zamkowy został rozszerzony za czasów biskupa Wilhelma Prusinowskiego (1565–1572) i biskupa Stanisława Pavlovskiego (1579–1588). Obejmował ogród kwiatowy, sad i mniejszy zwierzyniec do hodowli dzicyzny.

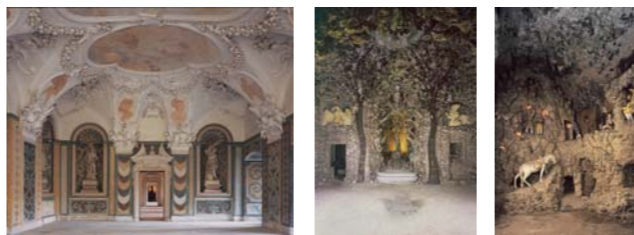
J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Kroměříž z zamkiem i Ogrodem Zamkowym, 1691

Ogród wczesnobarokowy

W okresie Wojny trzydziestoletniej zostały miasto Kroměříž oraz areal zamku znacznie uszkodzone. Ten ponury stan trwał aż do połowy wieku XVII., kiedy to na stolec biskupi zasiada Karol Liechtenstein – Castelnorn (1664–1695). Biskup inicjował szeroko zakreśloną przebudowę siedziby zamkowej a przede wszystkim tzw. Ogrodu Kwiatowego. Do nowego uporządkowania Ogrodu Zamkowego doszło w trakcie prac wykończeniowych dotyczących przebudowy obiektu zamkowego odbywającej się w latach 1686–1698 na podstawie projektu architekta Giovanni Pietra Tencalli. Główna oś kompozycyjna ogrodu ma swój początek w miejscu bramy wejściowej do ogrodowego skrzydła zamku, prowadzi dalej przez mostek fosy wodnej, i kulminuje w miejscu potężnej fontanny piramidalnej znajdującej się w środku parteru kwiatowego i kończy w sadzie za fosą wodną. Kompozycja została zaakcentowana przez szereg rzeźb, ksyałtowane drzewa i krzewy, jak też dalsze rośliny w donicach oraz układy ornamentalnych zagonów broderiowych.

Sala terrena

Kulminacją arealu wczesnobarokowego było bezsprzecznie powstanie wyjątkowej przestrzeni sala terrena, znajdującej się na parterze ogrodowego skrzydła zamku. Sala terrena była zaprojektowana jako pięć samodzielnych, wzajemnie połączonych pomieszczeń. Trzy sale centralne znajdujące się po stronach zakończono grotami. Projekt, którego autorem był ponownie G. P. Tencalla, został zrealizowany w latach 1687–1688. Ideowym programem ikonograficznym dekoracji zajmował się Antoni Martin Lublinski. Bogata dekoracja stiukowa wykonana została przez Baldasara Fontanę, malowidła zaś przez Paola Paganiego.

Sala terrena

Grota wschodnia

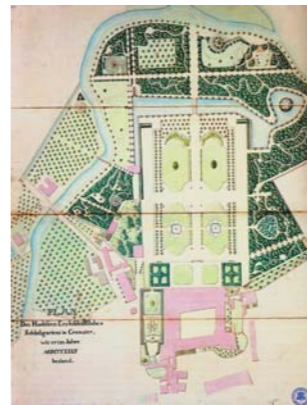
Grota zachodnia

Ogród późnobarokowy

Zainteresowanie kulturą ogrodową powróciło do Kroměříža po krótkiej przerwie dzięki biskupowi Wolfgangowi Hannibalowi Schrattenbachowi (1711–1738). Nowy wizerunek ogrodu charakteryzuje się zakończeniem głównej osi kompozycyjnej w miejscu podwyższonego pawilonu ogrodowego, z którego można było zobaczyć układ zagonów broderiowych, uzupełnionych kilkoma fontannami, licznymi obeliskami i rzeźbami. To wszystko ograniczone było zielonymi arkadami. Przestrzeń przyległa służyła jako ogród kwiatowy, sad, szklarnia i dom ogrodnika.

Ogród sentymentalny

W roku 1777 było biskupstwo otomunieckie podniesione do rangi arcybiskupstwa – pierwszym arcybiskupem został wybrany Antoni Theodor Colloredo – Waldsee (1777–1811). Do środowiska tutejszego wpisał się przede wszystkim dzięki swojej oryginalnej przemianie Ogrodu Zamkowego mającej miejsce w latach 1791–1800. Niedocenionym źródłem wiernie przedstawiającym postać nowego ogrodu jest album dwudziestu rysunków i planów artysty wiedeńskiego Józefa Fischera, które przygotowane zostały do edycji w związku z uroczystym otwarciem ogrodu w roku 1802. Późniejszy parter barokowy doznał jedynie kilku nieznacznych zmian. Dalej utrzymał swoją znaczącą ośnowę geometryczną i charakter rokokowy. Główna uwaga nowych przeróbek skupiona została na otwartym krajobrazie zalewowym otaczającym ze wszystkich stron intensywnie obgospodarowane partie. Przejście pomiędzy ogrodem formalnym i nowym parkiem naturalnym wyznaczył podłużny basen. W jego prawym rogu został jeden z meandrów wodnych zaakcentowany przez wyspę z jońską **Świątynią Przyjaźni**, która była dostępna po przejściu kilku schodków wprost z wody. Świątynię otoczono grupką topoli. W prawym narożu basenu powstała przystań z gondolami weneckimi, z których zwiedzający mogli w spokoju podziwiać otaczające ich partie podczas spływu po kanale. Próbą bardziej kameralnego rozwiązania nowego środowiska Ogrodu Zamkowego była budowa **Kolumnady Colloreda**, wraz z **giardinem secretem** mającym intymny charakter i formę tarasów. Dalsze przestrzenie przeznaczone zostały dla naówczas licznie wykorzystywanych niewielkich obiektów i zabudów (dworek holenderski, sztuczne **ruiny**, pustelnia, gabinet w stosie drewna, Chiński, Rybacki oraz Tahitański pawilon, itd).

K. Thalher, Schemat Ogrodu Zamkowego, 1835

Ostateczne wrażenie nowo przerobionego Ogrodu Zamkowego wyrastało na jednej stronie z ówczesnych idei i nastrojów sentymentalnych, na drugiej zaś było w pełnej harmonii z pragnieniem powrotu do naturalnego charakteru krajobrazowego.

J. Fischer, Kolumnada Colloreda, 1800

Park krajobrazowy

Przemiana Ogrodu sentymentalnego w Park krajobrazowy zapoczątkowana była pojawieniem się arcybiskupa Ferdynanda Marii Chotka (1832–1836). Wszechstronnie wykształcony i kulturalny arcybiskup przyprawił z sobą talentowanego architekta Antoniego Archego. Arche wraz z inżynierem Karolem Thalherem przedstawił w roku 1834 plan radykalnej przemiany tutejszego ogrodu. W początkowym etapie skupiono się na likwidacji barokowego parteru dekoracyjnego i zastąpienie go otwartą polanką trawiastą. Wielką fosę przemieniono w naturalnie meandrujący staw (później **Staw Chotka**). Okoliczne partie zyskały przeważnie charakter parkowy.

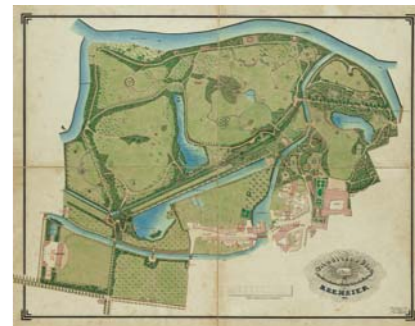

J. Fischer, Przystań gondoli, 1802

J. Fischer, Świątynia Przyjaźni, 1802

Po nagłym zgonie arcybiskupa Chotka nawiązał na jego starania arcybiskup Maksymilian Sommerau-Beech (1837–1853), który rozpoczął na obszarze byłych państw znajdujących się za Strumieniem młynarskim (Mlýnská strouha) budować tzw. Park Maksymiliana. Końcem lat 30. i początkiem 40. wieku XIX. wysadzano już dorosłe drzewa a Arche rozpoczął obszary zagospodarowane wypełniać małymi budynkami. Między pierwsze można zaliczyć tzw. **Most srebrny (Stříbrný most)** łączący starszą część parku z nową. Niebawem przedstawił kilka wersji projektowych na przebudowę **Pawilonu Rybackiego (Rybářského pavilonu)** [dzisiejszy wygląd Pawilonu Rybackiego, tak samo jak niedaleko stojącego **Dworku Pawiego (Paví dvůr)** pochodzi dopiero z lat 60. wieku XIX. – z czasów episkopatu arcybiskupa Bedřicha z Fürstenberka (1853–1892)] i przeróbkę tzw. **Stawu długiego (Dlouhého rybníka)** z kilkoma wyspami znajdującymi się w tylnej części. Point de vue całego bogatego układu atrakcji stała się bezsprzecznie Archego budowa **Kolumnady Maksymiliana**. Usytuowano ją praktycznie w środku parku na mniejszym wzniesieniu, niedaleko **Gaju platanowego (Platanový háj)**.

B. Lipavský i J. Homme, Schemat Ogrodu Zamkowego, 1850

Tylną część Parku Maksymiliana oddzielał nowo wygłębiony **Staw dziki (Divoký rybník)**, który w późniejszym okresie uzupełniony został o wyspę z **Pawilonem Chińskim (Čínský pavilon)**. Niedaleko stąd powstała na podstawie projektu Archego **wartownia (strážní dům)** w stylu amerykańskim. Zwieńczeniem arealu było wybudowanie wzorowego gospodarstwa dekoracyjnego – **Dworku Maksymiliana**. Dworek miał służyć do hodowli bydła. Częścią składową był także salonik, w którym zwiedzającym podawano świeże mleko.

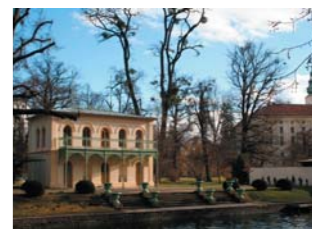
Š. T. Milán, Staw Chotka, 1847

Kolumnada Maksymiliana

A. Arche, Schemat Kolumnady Maksymiliana, 1845–1846

Pawilon rybacki

A. Arche, Schemat Dworku Maksymiliana, 1841–1845

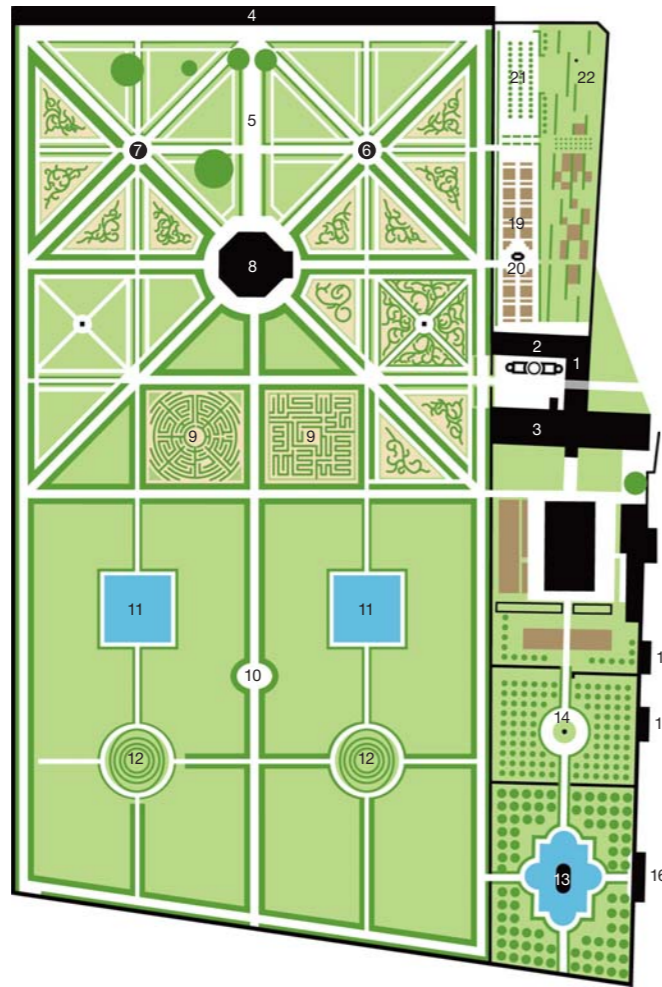
Na zakończenie

Okres połowy wieku XIX. był w historii Ogrodu Zamkowego okresem kulminacyjnym. Dzięki powtarzającym się szczęśliwemu połączeniu oświeconych mecenasów i utalentowanych architektów doszło w końcu do wybudowania jednego z najważniejszych dzieł sztuki ogrodniczej w Europie Środkowej.

- 1 | Zamek Kromieryzski
- 2 | Mennica Arcybiskupska
- 3 | Ogród Zamkowy
- 4 | Ogród Kwiatowy

OGRÓD KWIATOWY

- 1 Obiekt wejściowy
- 2 Szklarnia Palmowa
- 3 Szklarnia Chłodna
- 4 Kolumnada
- 5 Parter przed kolumnadą
- 6 Lwia fontanna
- 7 Fontanna Trytonów
- 8 Rotunda
- 9 Labirynty
- 10 Kręgielnia
- 11 Staw psstrągów
- 12 Wzgórza poziomkowe
- 13 Ptaszarnia
- 14 Wzgórze zajęcze
- 15 Bażantarnia - ogrodnictwo
- 16, 17, 18 Zespół domków ogrodowych
- 19 Ogród holenderski
- 20 Fontanna Neptuna
- 21 Ogród pomarańczowy
- 22 Ogród edukacyjny

J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Widok na Ogród Kwiatowy i Kromieryż, 1691

Ogród Moraw

Ogród Kwiatowy stał się zwieńczeniem starań budowlanych biskupa Karola Liechtensteina – Castelkorna (1664–1695). Do realizacji swoich szeroko zakreślonych planów powołał dwóch doświadczonych architektów Filiberta Lucheseo i Giovanniego Pietro Tencallę. Obok nich podzielała się na dekoracji tutejszego ogrodu cała gama innych artystów (rzeźbiarze – Michael Mandik, Michael Zürn ml., twórcy stiuków – Quirino Castelli i Carlo Borsa, malarze – Carpofo Tencalla, radca ideowy i artystyczny – Antonii Martin Lublinsky).

Niedocenionym źródłem wiernie przedstawiającym postać nowego ogrodu jest album graficzny trzydziestu rysunków wykonanych przez artystów Justusa van den Nypoorta i Georga Matthiase Vischera, którego edycja miała miejsce tuż po dokończeniu budowy w roku 1691.

Arkada – Kolumnada

Pierwszy etap budowy odbywał się w latach 1665 – 1675, drugi, uzupełniający, w przeciągu lat 80. wieku XVII. Główną część Ogrodu Kwiatowego, która zaprojektowana jest na planie przedłużonego prostokąta z liczną geometrycznie przycinaną zielenią, tworzą dwie części – kwiatowa i sad. Główna

oś ogrodu rozpoczynająca się w miejscu kolumnady wejściowej jest zaakcentowana przez licznie towarzyszące przystanki architektoniczne (partery dekoracyjne, fontanny, rotunde, labirynty, przestrzenie wodne itd.). Taki podstawowy rozkład formalny był organicznie uzupełniony przez dalsze przylegające przestrzenie dekoracyjne czy też gospodarcze (oranżerie, Ogród Holenderski, dworek gospodarczy, bażantarnię, wzgórze królików i wolierę).

Przystanki artystyczne

Obiekt **kolumnady** (arkadów) był w swoim czasie miejscem wejścia do ogrodu. Zajmuje całą długość północno-zachodniej części muru (tj. 244 m). Ściana wewnętrzna pomyślana jest jako galeria rzeźb z 44 posągami obrazującymi mitologię i historię antyczną. Ściany boczne arkady uzupełniały pierwotnie fontanny Neptuna i Wenus. Główna oś kompozycyjna zmierzała dalej w kierunku dwóch fontann Lwiej i Trytonów, które obie są dziełem rzeźbiarza Mandika z lat siedemdziesiątych wieku XVII.

J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Fontanna Trytonów, 1691

Budowlą centralną ogrodu była bez wątpienia **Rotunda**. Pierwotny układ obiektu przedstawiał otwartą do wszystkich stron i wolno dostępną budowlę, w której znajdowały się cztery saloniki, cztery sztuczne jaskinie i sala centralna,

to wszystko przetkane elementami wodnymi. Cały program dekoracyjny kulminował w monumentalnym cyklu ośmiu obrazów z Przemian Owidiusza znajdujących się w kopule budynku. Na końcu wieku XIX. doszło do likwidacji maszyny wodnej i fontann w jaskiniach sztucznych, do zamknięcia pierwotnie otwartej budowy i wybudowania nowego wejścia w postaci portyku.

Główna oś ogrodu zmierzała dalej przez **labirynty** i **kręgielnię** do dwóch basenów i do wzgórz poziomkowych w sadzie. Sztucznie wybudowane **wzgórza poziomkowe** były osiowymi i wizualnym zakończeniem dwóch bocznych widoków. Pierwotnie na szczytach umieszczone były dwie drewniane gloriety, do których wchodziło się po osiowo umieszczonych schodach.

Do dnia dzisiejszego nie zachowały się niestety pierwotne oranżeria, Ogród Holenderski, w którym uprawiano najróżniejsze rośliny cebulkowe, ani bażantarnia i wzgórze królików, który przepleciony był siecią sztucznych nor. Jedynym zachowanym budynkiem w tej części ogrodu jest **woliera** przeznaczona do hodowli rzadkich gatunków ptaków.

J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Rotunda, 1691

J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Rotunda – wnętrze grotty, 1691

Dworek gospodarczy

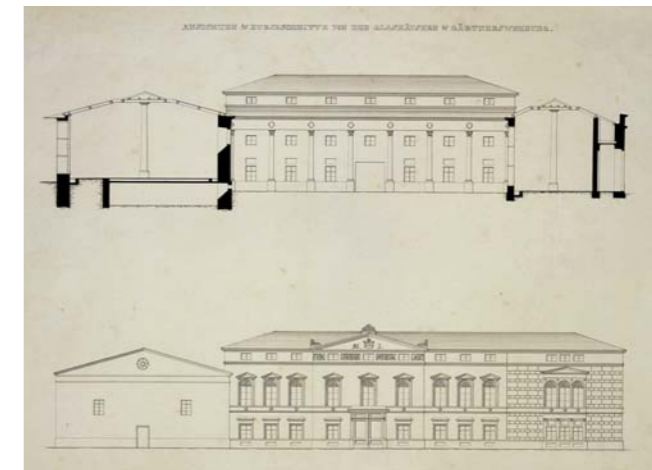
Kompleks kilku obiektów, które zaprojektował Tencalla, tworzył pierwotnie dom ogrodnika i zaplecze do obgospodarowywania ogrodu. Znaczącą przemianę doznała ta przestrzeń w latach 40. wieku XIX. Architekt Anton Arche naruszył zasadę pierwotnej głównej osi wizualnej ogrodu, kolumnada – rotun-

J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Basen i Wzgórze poziomkowe, 1691

J. van den Nypoort i G. M. Vischer, Woliera, 1691

A. Arche, Dworek gospodarczy, (po 1840)

da, i zastąpił ją nowo wytworzoną osią, dworek gospodarczy – rotunda. Z pierwotnie utilitarnego zaplecza wytworzył reprezentacyjne wejście do ogrodu tworzone nowym domem ogrodnika w czelu dziedzińca honorowego, które po stronach ramuje para **szklarni – palmowa i chłodna**.

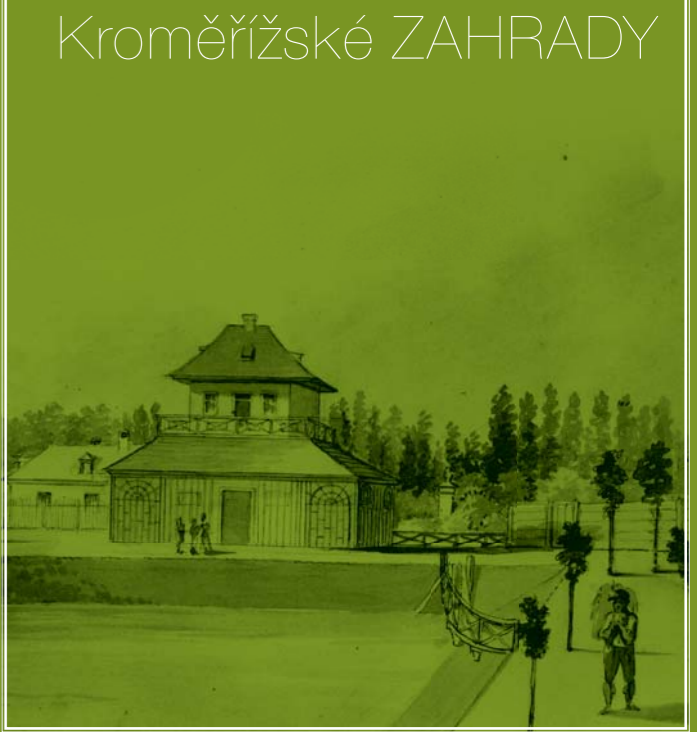
Na zakończenie

XVII. wieczny Ogród Kwiatowy zawiera w sobie przełomową fazę rozwoju europejskiej sztuki ogrodniczej. Na jednej stronie nadal obecne są późnorenansowe ogrody włoskie i zaalpejskie, na stronie drugiej zaś otwiera już drogę do francuskiego klasycystyczno - barokowego typu (Versailles). Ta dwójakość czyni z tutejszego ogrodu całkowity ewenement w szerszej skali europejskiej.

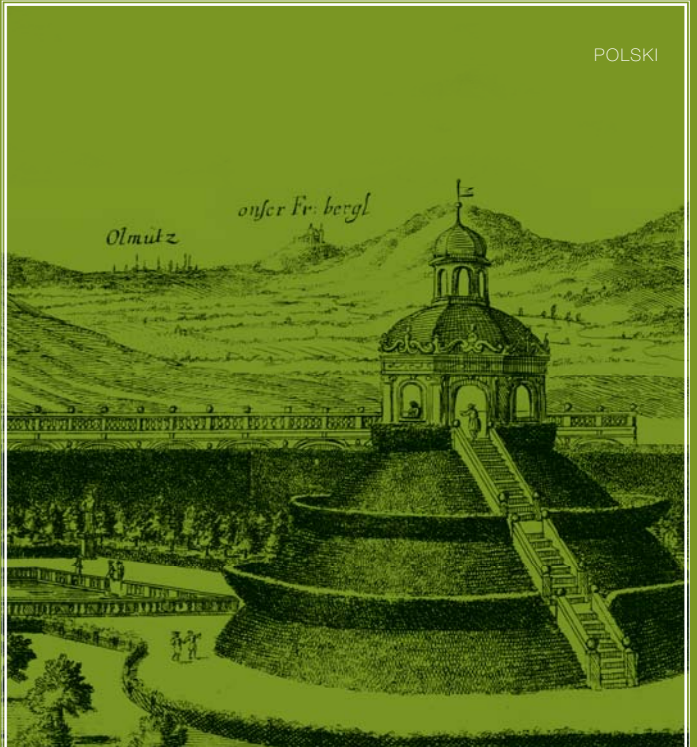
W 1998 Ogród Kwiatowy wraz z ogrodem, Ogrodem Zamkowym i pałacem wpisane zostały na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Parter dekoracyjny

Kroměřížské ZAHRADY

POLSKI

vydal NPÚ ÚOP v Kroměříži
 text Mgr. Ondřej Zatloukal
 historické podklady Archiv Arcibiskupství olomouckého
 fotografie archiv NPÚ ÚOP v Kroměříži
 grafická úprava www.tmsign.com
 tisk xxxx

Spolufinancováno z programu "Podpora pro památky UNESCO" Ministerstva kultury ČR